

Vitenskapskomiteen for mattrygghet
Postboks 4404 Nydalen
0403 OSLO

Deres ref:
Vår ref: 2015/4546
Dato: 05.05.2015
Org.nr: 985 399 077

Statens tilsyn for planter, fisk, dyr og næringsmidler

BESTILLING AV RISIKOVURDERING AV HØNSEHIRSE (*Echinochloa crus-galli*)

I de siste åra har arten hønsehirse (*Echinochloa crus-galli*) blitt et problemugras i åpenåker i enkelte områder i Norge, særlig Vestfold og Østfold. Hønsehirse har egenskaper som gjør den vanskelig å bekjempe effektivt. Det er derfor viktig å få kunnskap om artens skade- og spredningspotensiale. Videre er det viktig å få oversikt over mulige tiltak for å hindre en eventuell fortsatt spredning og etablering til andre deler av landet.

Bakgrunn

Hønsehirse (*Echinochloa crus-galli*) er en tropisk eller subtropisk art som antas å stamme fra Afrika og Asia. Hønsehirse er en ettårig grasart med stor frøproduksjon. Frø kan overleve i jorda i mer enn 10 år. Planta stiller små krav til vokseplassen. Det er en C4-plante og den klarer seg godt både i tørkeår og på tørkesvak jord, og i våte år og på vassjuk jord.

I følge FAO sine hjemmesider opptrer arten som et ugras i tropiske områder i åpenåkerkulturer over hele verden fra havnivå opptil 2500 meter over havet. Det er særlig som ugras i ris at den blir trukket fram som et problem. I verdenssammenheng er hønsehirse det tredje verste ugraset. I følge Artsdatabanken ble arten første gang registrert i Norge i 1878 på ballast i Fredrikstad, den var sjelden fram til 1970, men har etter 1988 hatt en stor økning i forekomst. Frøene brukes blant annet til fuglefrø. Arten har kommet til Norge med fuglefrø, ballast og med såvare. Antatte spredningsveier for hønsehirse innad i Norge er fuglefrø og såvare.

I Norge er det særlig i korn, potet og grønnsaker at arten er et ugrasproblem. I følge Bioforsk Plantevernleksikonet vil varme, tørre forsomrer med dårlig kornvekst, føre til økt oppblomstring. Flere plantevernmidler virker mot hønsehirse, men det er ingen midler som er tillatt brukt i havre.

Fylkesmannen i Vestfold og Norsk landbruksrådgivning har tatt opp med Mattilsynet hvilket alvorlig ugrasproblem hønsehirse har blitt i Vestfold, og de har uttrykt bekymring for ugrasets videre utbredelse. Enkelte areal har blitt tatt ut av drift som følge av store forekomster med hønsehirse. Mattilsynet har selv observert hønsehirse på areal der såvarepartier blir kontrollert for sortsrenhet og -identitet. Vi har også observert frø i noen såvareprøver av havre.

Planta som er relativ ny som et problemugras i Norge og i ferd med å spre seg til større områder, kan gi reduserte avlinger, økte kostnader til bekjempelse og økt plantevernmiddelbruk. Vi trenger

mer kunnskap om skadegjøreren i Norge, omfang i dag og hva vi kan forvente i forhold til utvikling videre. Det vil være nyttig å få kunnskap om andre lands tiltak mot hønsehirse, inkludert eventuelle offentlig reguleringer. For Mattilsynet er all informasjon som er relevant for å velge beste strategi overfor denne skadegjøreren, av interesse.

Det er pr i dag ingen offentlig regulering av hønsehirse i form av plikt til å bekjempe ugraset eller krav til maksimum innhold i såvare. Regelverk som det er naturlig å se på i denne sammenheng er:

1. Forskrift om floghavre

VKM gjorde i 2008 en risikovurdering av floghavre (*Avena fatua*) L. Mattilsynet har på bakgrunn av blant annet denne risikovurderingen, utarbeidet et forslag til ny forskrift om floghavre. Den nye forskriftens formål er å sikre bekjempelse og hindre spredning av floghavre. Forskriftsutkastet inneholder en rekke bestemmelser for å oppnå forskriftens formål, blant annet plikt til å bekjempe floghavre på landbrukseieendom. Videre inneholder utkastet bestemmelser om forbud og vilkår for import og omsetning av produkter som inneholder floghavre, plikt om rengjøring av maskiner mm og krav ved transport av produkter og krav til anlegg som mottar korn, erter eller frø.

2. Forskrift om såvarer

Forskriften har som formål å sikre produksjon og omsetning av såvare med best mulig helse og kvalitet, i tillegg til å bidra til in-situ bevaring og bærekraftig bruk av plantegenetiske ressurser. Forskriften inneholder blant annet krav om at såvarepartier av en sort maksimalt kan inneholde en viss % andel av andre arter. Forskriften stiller også krav om at såvarepartier maksimalt kan inneholde et visst antall frø i en nærmere definert prøvestørrelse av spesifisert ugrasarter. Det er noe ulike krav til maksimalt antall frø av andre arter avhengig av hvilken art det produseres såvare av. Det er nulltoleranse for enkelte ugrasarter i ferdig rensset såvare. Såvareforskriften inneholder også krav til floghavrekontroll av såkornarealer som går lenger enn den generelle plikten til egenkontroll som følger av forskrift om floghavre. På areal der det er påvist floghavre kan det ikke avles såkorn eller såfrø av oljevekster, bladfaks, engsvingel, strandsvingel, raigras eller raisvingel i funnåret. Før det igjen kan avles såvare av de nevnte arter må det i to sesonger etter hverandre ha vært dyrket bygg eller vårhvete på arealet og vekstkontroll må være gjennomført i begge sesonger etter nærmere spesifiserte regler, uten at det er påvist floghavre.

3. Forskrift om planter og tiltak mot planteskadegjørere (plantehelseforskriften)

Formålet med forskriften er å hindre introduksjon og spredning av planteskadegjørere, bekjempe eller utrydde eventuelle utbrudd i Norge og sikre produksjon og omsetning av planter og formeringsmateriale med best mulig helse og tilfredsstillende kvalitet. Plantehelseforskriften regulerer i dag først og fremst karanteneskadegjørere. Forskriften inneholder en rekke bestemmelser for å hindre introduksjon av planteskadegjørere til Norge og spredning av skadegjørere innad i Norge. Det stilles blant annet krav om plantesunnhetssertifikat ved innførsel av planter og smittebærende emner.

Mattilsynet vil benytte VKM sin risikovurdering som et grunnlag for å vurdere om det bør iverksettes tiltak for å hindre videre spredning og etablering av hønsehirse, i så fall hvilke risikoreduserende tiltak som er mest hensiktsmessige.

Mattilsynet trenger risikovurderingen for å kunne vurdere om Mattilsynet skal iverksette tiltak som reduserer skade som følge av økt forekomst, spredning og etablering av hønsehirse. Dersom VKMs evaluering av aktuelle tiltak indikerer at regulering av hønsehirse er et effektivt tiltak, vil Mattilsynet vurdere om det er hensiktsmessig å gå videre med et forskriftsarbeid. Videre antar Mattilsynet at VKMs vurdering vil inneholde opplysninger om risikoreduserende tiltak som vil være interessante også for næringen og rådgivningstjenesten.

Data

Vedlagt bestillingen følger oversikt over påvist hønsehirse i sertifisert norskprodusert såvare i åra 2000-2014. Mattilsynet har ikke oversikt over forekomst av hønsehirse i importert såvare.

Terms of reference/Oppdrag

1. Oppsummere dagens kunnskap om utbredelse av arten i jordbruket i Norge.
2. Identifisere innførselsveier og spredningsveger og vektlegge disses relative betydning.

3. Vurdere potensialet for videre spredning og etablering av arten i jordbruket i Norge. Vurderingen skal gi informasjon om eventuelle sammenhenger mellom spredning og etablering av planta og driftsmåte (kultur, dyrkingsteknikk mm).
4. Vurdere skadepotensialet i Norge (avlingsnedgang, kvalitetsforringelse, plantevernmiddelbehov mm)
5. Identifisere og vurdere mulige effektive tiltak for å forhindre videre spredning og etablering eller redusere skade i jordbruket i Norge, og hvis relevant vise til erfaringer fra andre land.

Språk

Engelsk. Sammendrag på norsk.

Tidsramme

Innen utgangen av 2015.

Kontaktperson

Torgun Johnsen, Seksjon Planter

Vedlegg

Antall prøver med påvisning av hønsehirse i norskprodusert såvare 2000-2014.

Art/år	2000-2010	2011	2012	2013	2014
Korn					
Bygg	0	0	0	0	0
Havre	0	1 ¹ av totalt 382 prøver	0	4 ² av totalt 418 prøver	0
Hvete	0	0	0	0	0
Rug	0	0	0	0	0
Engvekster	0	0	0	0	0
- bladfaks					
- engelsk raigras					
- engkvein					
- engrapp					
- engsvingel					
- hundegras					
- hvitkløver					
- raisvingel					
- rødkløver					
- rødsvingel					
- sauesvingel					
- strandrør					
- timotei					

¹ I gjennomsnitt 17 frø pr kg av varen.

² I gjennomsnitt 13 frø pr kg av varen.